

TÜRKİYE'DE İSLÂMÎ TOPLUMSAL DURUM VE CİNSELLİK

Muhammet ÖZDEMİR*

ISLAMIC SOCIAL SITUATION AND SEXUALITY IN TURKEY

The aim of this research is try to point out irresolution between the ethic and the sexuality, in general reluctant modernization experiments which lead conservative Muslims into the practical obscure, In this research, it will be attempted to come to the point which aims the salvation from the dilemma of ethic-sexuality. At the meantime, it will be also questioned the orientalist understanding proved by inability of academic and intellectual representation. In addition, it will be criticized some scientific texts written for guidance to the modern muslims who live continuously under irresolution between here and hereafter and also feel hesitation to sacrifice one of them in a way.

GİRİŞ

Bu yazının amacı, genel olarak, zoraki modernleşme deneyimlerinin Türkiye'deki muhafazakâr Müslümanları¹ içine çektiği pratik bir çıkmazı, 'ahlâk' ile 'cinsellik' arasındaki kararsızlığı anlamaya çabalamaktır. Dünya ile âhîret arasında sürekli bir kararsızlık yaşayan ve ikisinden birini bir şekilde feda etmek durumunda kalacağını iyiden iyiye hisseden modern Müslümanlara, belki de iyi niyetle, yol göstermek üzere kaleme alınan 'bilimsel' metinlerden bazılarının kritik konusu edileceği bu yazıda, akademik ve entelektüel temsil acziyetinin kışkırttığı oryantalist kavrayış sorgulanarak, 'ahlâk-cinsellik' ikileminden kurtulmaya yönelik bir düşünceye ulaşılmaya çalışılacaktır.

CİNSELLİK, KADIN VE AHLÂK

Batı dışı toplumların, Batı'dan gelen çağrılara kulak vererek koydukları modernleşme yolunun zahmetli aşamalarından bir tanesi, 'cinsellik'in ontolojik bir yenilenmeyle Batılı bir zeminde yeniden tanımlanması girişimidir. Çünkü özel tür bir

* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. muhammetozdemir33@yahoo.com

¹ Buradaki 'Türkiye'deki muhafazakâr Müslümanlar' ifadesinden kastedilen toplumsal varlık alanı, Türkiye'ye özgü 'kültürel İslâm'ı ve bu zeminde yaşayan 'kültürel Müslümanları kesinlikle dışarda bırakmakta olup, daha çok, modernleşme sürecinin bir ürünü olan ve bu sürece eğitim-öğretim, iş hayatı ve kentleşme değişkenleri aracılığıyla katılan ve İslâm dininin öncelikleriyle modern dünyanın öncelikleri arasında sıkışan kararsız bir toplumsal varlık alanını imlemektedir.

'cinsellik' anlayışı, Batı'ya has bir yaşam tarzının olmazsa olmaz bir koşuludur. Aslında, yakın zamanda kaybettiğimiz tanınmış dil filozofu Jacques Derrida'nın bize önerdiği 'post-yapısalcı' kuramı² merkeze alarak 'cinsellik' üzerinde kavramsal bir analize girişsek, başka kavramlarda olduğu gibi 'cinsellik'te de ontolojik bir zeminsizlik (kavramsal nihilizm) gerçeğiyle karşı karşıya kalırız. Yani başka her şeyde olduğu gibi 'cinsellik'te de belirlenmiş bir tür 'anlam' kalıbı yoktur, 'anlam'ı insanlar ve moda kazandırır 'cinsellik'e. Batı dışı toplumların da ilerlemek için varmak zorunda oldukları nokta burasıdır. Cinselliğin yeniden inşasında aşılması gereken bir bariyer vardır: 'Ahlâk'ın geri kalmış zamanlara özgü 'anlam' dünyası ve bu dünyanın bütün referansları. Elbette eskimiş ahlâkî anlatıların üzerinde temellendiği konu, 'kadının ontolojik tanımı, yeri ve toplumsal statüsü' konusudur. Yapılması gereken, her şeyden önce, 'kadın'ı tanım, yer, toplumsal statü ve rol bakımından ontolojik bir yenilenmeye tâbi tutmaktır. Böyle bir yenilenme için de kadınların eskimiş kalıplardan kurtulmaları, yani 'özgürleştirilmeleri' gerekir. Nilüfer Göle'nin, İslâm ahlâkına has gördüğü bir gerçek, 'toplumsal ahlâkın, kadınların belirlenmiş, sınırlı rollerin varlık bulduğu sınırlı mekânlara yönlendirilmesiyle temellendirildiği ve sağlandığı' gerçeği³ tam da burada işe yarar. İslâmcı⁴ dünya görüşünün cinsellik dolayımında modernleştirilmesi (Friedric Wilhelm Hegel'in tarihsel evrimi okuyuş ve anlama biçimiyle, 'özgürleştirilmesi'⁵) için kadının özgürleştirilmesi şarttır.⁶ İslâm toplumlarındaki kadınların özgürleşme hareketlerinin, İslâm ahlâkı ve İslâm cinselliği, daha az dolayimli bir vurguyla, Müslüman kadınlar üzerindeki antropolojik ve sosyolojik alan araştırmalarının böyle tutkulu bir amaçları vardır.

Modernleşme ve kapitalizm ile (başka bir adlandırmayla, ilerlemeyle) cinsellik ve ahlâk arasındaki karmaşık denklemde her ayrıntının bir anlamı vardır. Bu denklem, sermaye gruplarından bazılarının ekonomik dünyadaki ayrıcalıklı yerlerini borçlu oldukları 'cinsel sermaye piyasa'sıyla ilişkilendirilerek daha da iyi anlaşılabilir. Hatta güçlü İngiliz kapitalist sermayesinin varlığını borçlu olduğu, 18. yüzyılda Uzakdoğu'ya uyuşturucu ticareti yapmak üzere kurulan ve faaliyetlerine başlayan Doğu Hindistan Şirketi'nin (East Indian Company) Uzakdoğu'daki siyasî ve kültürel şartlarla olan bağlantısı hatırlandığında konu daha kışkırtıcı bir zemine yayılabilir.⁷ Fakat böyle bir ilişkilendirme bu incelemenin amacına uygun olduğu halde, sınırlı hacmini aşacağı için bilinçli olarak ihmal edilmiştir. Yalnız 18. yüzyılın son çeyreğinde

² Bkz. Taylan Altuğ, *Dile Gelen felsefe*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 215-219; David West, *Kıta Avrupası Felsefesi'ne Giriş*; Çeviren: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 1998, s. 247; Susan Hekman, *Bilgi Sosyolojisi*; Çevirenler: Hüsamettin Arslan-Bekir Balkız, Paradigma Yayınları, İstanbul 1999, s. 243-244.

³ Bkz. Defne Suman, 'Feminizm, İslam ve Kamusal Alan', *İslamın Yeni kamusal Yüzleri* içinde, Metis Yayınları, II. Basım, İstanbul 2000, s. 76.

⁴ Buradaki 'İslâmcı' sıfatı, kesinlikle, 'ideolojik bir konumlanma olarak İslâmcılıktan farklı bir anlamda, 'İslâm'a özgü' anlamında kullanılmaktadır.

⁵ Bkz. David West, *Kıta Avrupası Felsefesi'ne Giriş*, s. 59; Wilhelm Weishchedel, *Felsefenin Arka Merdiveni*; Çeviren: Sedat Umran, İz Yayıncılık, IV. Baskı, İstanbul 2004, s. 288.

⁶ Şu iki kaynak birlikte okunduğunda bu sonuca rahatlıkla ulaşılabilir: Der. Pınar İlkaracan, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*; Çeviren: Ebru Salman, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2004, s. 22, 24; Fadime Özkan, *Yemenimde Hâre Var*, Elest Yayınları, İstanbul 2005, s. 13, 21-22, 96.

⁷ Bkz. Tuncar Tuğcu, *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara 2000, s. 407. Türkiye ölçeğinde son 20-25 yıl içerisinde belirginleşen 'cinsellik-piyasa ilişkileri' için şu kaynağa bakılabilir: Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, Metis Yay., III. Basım, İstanbul 2001. Özellikle s. 55, 107.

(1792) ilk kapsamlı ve sistematik örneğine rastladığımız⁸ feminist teorinin metinlerini, feminist teorinin tarihsel ve entelektüel arka plânını ve feminist hareketleri, Müslüman kadınları feministleştirme çabalarını göz ardı etmek mümkün değildir. Modernlik, başka pek çok şeyin yanında, insanlık tarihine (daha doğru bir ifadeyle, Batı toplumlarının tarihine), kadının ontolojik belirlenimine dönük esaslı bir arayışla da yeni bir kavrayış getirdi. Kısaca, feminizm, Batı’daki kadınların teolojik, sosyo-ekonomik, siyasî ve kültürel şartlar gereğince yüzyıllarca maruz kaldıkları ikinci sınıf muamelelere yönelik bir başkaldırı, modern dünyanın Batı erkeğinin hayatına kazandırdığı refahtan kadının hak ettiği payı alması amacıyla bireysel ve toplumsal hayatın yeniden düzenlenmesini, bu yolda toplumsal cinsiyetlendirmenin eril baskınlıktan kurtarılarak kadının lehine olacak şekilde yeniden yapılmasını, hatta devletin siyasî ve sosyal örgütlenmesinin yenilenerek, bu yenilenmede tayin edici unsur olarak kadınların baz alınmasını isteyen, hem düşünsel hem de eylemsel anlamda etkili bir ideolojidir.⁹ Elbette Batılı kadınların birtakım doğal haklarını feminist kuramın getirdiği hareketlilik sayesinde kazanmış olduklarını yadsıyamayız. Fakat Batı modernizminde, Batılı kadınların kendilerine özgü bir tarihsel ve entelektüel arka plâna bağlı olarak yaşadıkları feminist deneyimler, mantıksal olarak, Batı dışı toplumlardaki bütün kadınların da aynı deneyimleri yaşamalarını gerektirmemektedir. Ne var ki, ilgisiz bir soyutlamayla, sosyal, kültürel ve ahlâkî şartlar bir tarafa bırakılarak Batı’daki modern kadınlar gibi yaşamayan bütün kadınlar, en doğal hakları eski zamanlardan beri ellerinden alınıyormuş izlenimi verilerek feminist bir bilinçlenmeye davet edilmektedirler.¹⁰ Oysa buradaki ‘doğal haklar’ın tarifini yapan Batılı olmayan kadının yaşadığı coğrafyanın ve kültürün kendine has koşulları değil, Batılıların evrensel kadın imgeleridir. Dolayısıyla her şey bir tarafa bırakılarak, Batı tarzı bir modernleşme için, Batılı kadının yaşadığı evrelerden Batılı olmayan kadınlar da geçmelidir. İşte burada ‘feminist teori’ de Batılı politik temsillere sağladığı sofistike metinler sayesinde, Batılı olmayan kadınların özgürleştirilmelerinde, dolayısıyla Batı dışı toplumlardaki ‘cinsellik’ ve ‘ahlâk’ın ontolojik bir alaşağı edilmeye maruz bırakılmasında hayati bir işlev görür.

TÜRKİYE’DE CİNSELLİK VE TOPLUMSAL AHLÂK

Türkiye modernleşmesi üzerine yapılan incelemelerin neredeyse bütününde paylaşılan ortak bir kanaat, Türk modernleşmesinin, modernleşmeyi yanlış anlamış, yukarıdan aşağı doğru (yönetici ve elit kitleden halk kitlelerine doğru) yayılan, dayatmacı ve zoraki bir modernleşme deneyimi olduğu için amacına ulaşamamış,

⁸ Bkz. Josephine Donovan, *Feminist Teori*; Çevirenler: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2001, s. 15.

⁹ Bkz. Josephine Donovan, *Feminist Teori*; Catharine A. Mckinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*; Çevirenler: Türkân Yöney, Sabir Yücesoy, Metis Yay., İstanbul 2003. Feminist kuramı anlamaya çalışırken, ‘başlıca teorisyenlerinin, hatta neredeyse bütün aktivistlerinin, lezbiyenlik gibi cinsel sapkınlıklara sahip oldukları ve feminist bilinçlenme adına bütün üye kadınlara böyle bir cinsel tercihi öğütlemekte oldukları’ gerçeği kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Josephine Donovan, *a.g.e.*, s. 301-310.

¹⁰ Örnek olarak yakın bir zamanda yapılmış şu derlemedeki makalelere bakılabilir: Der. Pınar İlkaracan, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*; Çeviren: Ebru Salman, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2004.

çarpık bir modernleşme olduğu şeklindedir.¹¹ Bu kanaatin hâkim olduğu incelemelerin örtük olarak sahip oldukları ortak bir varsayım, modernleşmeyi önceleyen ve bir hedef haline getiren pozitivist sosyal bilim anlayışınca oluşturulmuştur. Bu ortak varsayım, Batı dışı toplumların Batı Medeniyeti'ne katılmak, onunla bütünleşmek zorunda oldukları varsayımdır. Yakın zamanlardaki bazı sofistike itirazlara¹² kadar bu varsayıma ciddi manada itiraz eden de olmamıştır. Böyle bir varsayımın bizi ulaştıracığı netice, farklı modernleşme kuramları geliştirmek suretiyle, Batılılaşmaya dek, modernleşme yolunda olmaya devam etmektir. Bu da, elbette bize göre, Türkiye'deki bazı gerçekleri anlamamızı engellemektedir. Aynı örtük varsayımın, özsel dolayımında kendini anlamamıza mâni olduğu Türkiye gerçeklerinden bir tanesi, Türkiye'deki cinsellik ve toplumsal ahlâkın mevcut 'durum'udur. Dolayısıyla bizim, burada, mevcut 'durum'u daha iyi anlayabilmek ve tasvir edebilmek için bilinen varsayıma ve modernleşme yolundaki bazı soyutlamalara itiraz etmemiz gerekecektir.

Türkiye ölçeğinde bir cinsellik ve toplumsal ahlâk durumundan bahsederken fotoğrafı çekilen toplumsal durum için zorunlu olarak zamansal bir sınırlandırmada bulunmak gerekiyor. Modernleşen Türkiye'de cinselliğin bir sosyalbilimsel çalışmaya konu olacak şekilde toplumsal bir mesele haline gelmesi 1980'lerden sonrasına ait bir olgu. Bütün dünyada yaşanan post-modern sürece koşut olarak Türkiye ölçeğinde de kültürel bir dönüşüm, kültürün temellerinin post-modern referanslarla yenilenmesi ve cinsellik başta olmak üzere pek çok alanda ani bir toplumsallaşma ve özgürleşmeler yaşandı.¹³ 1980'lerle birlikte Türkiye'de özel hayatın ve cinselliğin kamusalıştığı, daha bireysel ve özgür olma imkânını elde etme adına medyanın gönüllü anlatıcıların özel hayatlarını gündeme taşıdığı görülmektedir.¹⁴ İlk defa cinselliğin çok fazla konuşulduğu, mahremiyet algısının yok olduğu ve haftalık magazin dergilerine cinsel haz seçeneklerinin konulduğu görüldü.¹⁵ Dolayısıyla 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar Türkiye'de büyük bir sosyal ve kültürel değişim ve dönüşüm yaşandı. Varlığını hâlâ devam ettiren bu süreçte cinsellik artık toplumsal bir boyut haline geldi.¹⁶ Bu çalışmanın resmettiği ve kritik konusu edilen başkaca sosyalbilimsel çalışmaların inceleme konusu edindiği toplumsal süreç 1980'lerden sonra ivme kazanan, 2000'li yıllardan itibaren de internet ve cep telefonu kullanımındaki yaygınlaşma gibi iletişimi kolaylaştıran, cinselliği görece daha kışkırtıcı imkânlarla besleyen iletişim

¹¹ Bkz. Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*; Derleyenler: Mümtazer Türköne ve Tuncay Önder, İletişim Yayınları, XI. Baskı, İstanbul 2002. Bu eserde bütünüyle bu tema işlenir; Andrew Davison, *Türkiye'de Sekülerizm ve Modernlik*; Çeviren: Tuncay Birkan, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 217-234; Hilmi Yavuz, 'Modernleşme ya da 'adam yerine konulmak'', *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam* içinde, Boyut Yayınları, II. Baskı, İstanbul 1999, s. 14-16; M. Şükrü Hanioğlu, 'Batılılaşma, Modernleşme, Çağdaşlaşma ve Türk toplumu', *Zaman*, 01.01.2005, s. 16

¹² Mesela, böyle esaslı bir inceleme örneği olarak bkz. Tahsin Görgün, *Anlam ve Yorum, Gelenek* Yayınları, İstanbul 2003, s. 11-31. Aynı yazının, şu sıralar, pozitivist sosyal bilim anlayışının güçlü ve etkili bir teorisyeni olan Max Weber üzerinde çalıştığı bilinmektedir. Türk modernleşmesini farklı bir kavrayış için bkz. İsmail Kara, *Din İle Modernleşme Arasında*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003.

¹³ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, s. 15, 22, 23, 55, 110, 118.

¹⁴ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, s. 23.

¹⁵ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, s. 45.

¹⁶ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, s. 110, 118. Yazının şu cümlesi ilk yılları çok iyi tasvir ediyor: "...80'lerin sonlarına gelindiğinde baba önemsizleşmiş, aile dağılmış, anne de kız kardeş de çoktan evden kaçmıştı..." s. 97.

patlamasının mevcut durumu etkilemesine tanık oluyoruz. Dolayısıyla 2000’li yıllar daha da ilgi çekici hâle geliyor.

Teorik açıklamalar bir yana, Türkiye’deki durumu ‘olduğu şekliyle’ resmedebilmek için, olguyu yerinde gözlemleninin geniş imkânlarını kullanmak üzere, ‘olay’ın aktörleriyle doğal bir temasa geçmek, ‘olay’ı onlarla yaşıyormuşçasına gözlem yapmak ve aktörleri dinlemek gerekiyordu.

Bu amaçla, bir yıl boyunca ¹⁷internetteki arkadaşlık, chat ve evlenme siteleri sıkı bir takibe alınmış, yüzlerce erkek ve bayan denek ile, sanal âlemde, telefonda ve gerçek hayatta çeşitli mülâkatlar yapılmıştır. Gözlemlenen sitelerden bir tanesinin istatistiklerindeki bir veriye bakılarak (bir istatistikte siteye üye bayanların % 56’sının evli olduğu bilgisi vardı), evli bayanlarla da özellikle gerçek hayatta mülâkat yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde okumakta olan genç kuşağın durumunu, bir de gerçek hayatta gözlemleyebilmek amacıyla, bir ilköğretim kurumu düzenli gözlem merkezi ittihaz edilmiştir. Söz konusu okuldan bir öğrenciyle (bir kız öğrenciyle) temasa geçerek mülâkat yapılmış, başka ilköğretim kurumlarından 5 öğrenciyle de bir ayı aşkın bir süre mülâkatta bulunularak gözlemler derinleştirilmiştir; ayrıca bir ortaöğretim kurumu, bu kurumda görev yapmakta olan bir öğretmen arkadaş aracılığıyla düzenli olarak takibe alınmıştır.¹⁸ Bu süreçte edinilen izlenimler ve ulaşılan sonuçlar, genellemeler yapmaktan kaçınılarak ve bütün her şey, kişi, yer ve site veya okul isimlerinden soyutlayarak yazılı olarak kaydedilmiştir. Mevcut bulgular, buraya [bu yazının amaçlarının dışına taşmamak amacıyla] objektif olarak taşınmıştır.

Modernleşen Türkiye’de internet kullanımı, internet kafelerin sayılarındaki artış da göz önünde bulundurulduğunda, 2000 yılına girildiğinde, birdenbire yaygınlaştı. İnsanlar bilim, teknoloji, sanat, eğitim ve kültür etkinliklerinin yanında boş vakitlerinde birileriyle sohbet (chat) etmek ve yalnızlık zamanları için kendilerine arkadaş, dost ve hatta evlenmek üzere eş bulmak için de interneti kullanmaya başladılar Türkiye’de. 2002–2003 yıllarından itibaren Türkiye’de sadece arkadaş, dost ve eş bulmak, hatta sadece cinsel partner bulmak amacıyla üye olunan ve bu yolda hizmet veren çeşitli siteler kuruldu ve bu sitelere girmek moda haline geldi. İnternet

¹⁷ Aslında bu geniş ve uzun süreli gözlem, daha geniş çaplı bir incelemenin konusuna malzeme sağlamak amacıyla yapılmıştır. Dolayısıyla burada, daha sonra kaleme alınması düşünülen bir incelemenin malzemelerinden faydalanılmıştır.

Yakın bir zamanda Başkent Üniversitesi’nden iki araştırma görevlisi tarafından yapılan benzer bir bilimsel çalışma burada anılmalıdır. Söz konusu iki araştırmacı, Türkiye’deki ‘Aldatma’ vakalarına teorik bir zemin bulma gayesiyle internetteki 738 itirafların okunarak, birtakım bilimsel sonuçların bu 738 itirafa bağlandığı bir araştırma yapmışlardır. Aynı itiraflara gözlemlerimiz süresince biz de şahit olmuşuzdur. Hem daha geniş bir araştırma olması bakımından, hem de söz konusu itirafların doğruluklarının sınanma imkânını vermesi açısından bu çalışma da bütünleyici bir çalışma olarak kabul edilebilir. Bkz. Hatice Yaşar, ‘Aldatmaya Neden Çok’, *Radikal*, 27.09.2004

¹⁸ Buradaki internet sitelerinin ve öğretim kurumlarının gelişigüzel seçilmiş olduğu eleştirisi yöneltilebilir, yerinde bir eleştiri olur bu; fakat gerek araştırmacının, gerekse deneklerin güvenliği ve başka kaygılar sebebiyle bu şekilde bir yol izlenmiştir. Zaten, muhtemel birtakım ağır eleştirilere rağmen, ciddi bir pürüzle karşılaşmamak ve etik ilkelere riayet etmek için, sanal ortamda, telefonda ve yüz yüze yapılan mülâkatların kaydı notlar hariç kaydedilmemiştir. Çünkü yapılan şey, ortama dışarıdan ‘doğal’ ve ‘doğrudan’ bir gözlemci olarak katılmak ve içeriden biri olarak da, iç gözlem yapmaktır. Ayrıca, bu katılımın sosyobilimsel bir incelemeye veri sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş olduğu söylenen kişiler, özellikle bayanlar bizimle bir daha görüşmeyi kabul etmediler. Bu arada söz konusu gözlemler, İstanbul’un yanı sıra Ankara, İzmir, İzmit ve Mersin’e bizzat gidilerek yapılmıştır.

imkânının bulunduğu her yerde çalışan genç ve yetişkin insanlar ve tahsillerine devam etmekte olan gençler bu sitelere rahatlıkla girip çıkabiliyorlar. Eğitim-öğretim kurumlarına ve neredeyse bütün işyerlerine internet imkânının sağlanması, özel bilgisayar kullanımının ve kullanımının yaygınlaşması ve internet kafelerin her yerde kolaylıkla bulunabiliyor olması bir anda herkesin gündemine soktu interneti. Herhangi hukukî bir düzenleme veya sınırlamanın bulunmaması,¹⁹ toplumun veya özel kişilerin gözetim alanının dışında bulunması, kullanıcının herhangi bir amacını gerçekleştirmeye yönelik eylemlerinde tamamen özgür olması ve önündeki seçeneklerin çokluğu sebebiyle Türkiye toplumunun erkek ve kadınlarınca internet, özellikle bazı zevklerin yeniden tanımlanması ve tatmininde ayartıcı bir imkân olarak kullanılmaya başladı. Yalnız bu imkân, modernleşme deneyiminde belli bir konuya 'özel' bir hizmet sunuyordu ki, bu konu, 'kadınların özgürleştirilmeleri' ve buna bağlı olarak 'cinsellik'le 'ahlâk'ın ontolojik yenileniminde zihinlerin, sınırsız zevklerin tatmini bağlamında, karıştırılmasıydı. Çalışan bekâr ve evli, genç, yetişkin veya olgun kadınlar, okumakta olan 6-7 yaşlarındaki çocuklardan 12-14 yaşlarındaki kızlara ve 16-18 yaşlarındaki genç kızlara kadar çocuk, ergin veya genç bütün kızlar kendilerini sanal dünyada buldular. Bir yıllık deneyim ve gözlemler göz önünde bulundurulduğunda, özellikle bayanların boş vakitlerinde internette chat yapmaktan büyük haz aldıkları söylenebilir. Oysa erkekler, gözlem ve mülâkatların da doğruladığı gibi, sanal dünyanın da baskın unsuru olarak, daha eril kaygılarla kullanıyorlardı interneti. Doğrusunu söylemek gerekirse, kendisiyle chat veya telefon görüşmesi yapılan erkeklerden chat'e sadece sohbet etmek maksadıyla giren birine rastlanılmamıştır. Belli arkadaş sitelerindeki 'gold' üyelik statüsündeki²⁰ binlerce üyenin cep telefon numaralarının birbirine gözükebilmesi ve böylelikle binlerce kişinin bu imkânı halihazırda kullanıyor oluşu bir yana, az bir süre için girilen chat esnasında bile 'usta' bir internet kullanıcılarına, yaş ve statüler arasındaki çlgün farklılıklar durumu etkilemeksizin (böyle bir mülâkat esnasında, bir annenin, ki bu anne konuşulan kişiydi, 13 yaşındaki kızının 20 yaşındaki erkek bir uyuşturucu satıcısı tarafından kendisine aşık edildiği ve annenin aradan geçen üç yıla rağmen kızını bu gençten kurtaramadığı öğrenilmiş, şu an erkeğin 23, kızın 16 yaşında olduğu tespit edilmiştir) özellikle genç kızların (13-17 yaş arasındaki kızlar) ve olgun evli kadınların (30-40 yaş arasındaki kadınlar) sanal aleme koşulsuz kapıldıkları gözlemlenmiştir.

Bu çalışma sürecinde, internet aracılığıyla yüzlerce bayan ve erkekle tanışılmış, gözlem ve mülâkatlar yapılmıştır; fakat 'cinsellik' ve 'ahlâk' anlayışlarının modernleştirilmesi, ana hipotezimiz gereği, kadın dolayımında gerçekleştiği için ağırlıklı olarak kadınlar üzerinde odaklanılmıştır. Çocuk yaştaki kızlar, genç kızlar ve (bekâr, evli veya dul) olgun kadınlarla yapılan mülâkatlardan²¹ çıkarılan ortak sonuç, internete

¹⁹ İnternet kafelerde müstehcen sitelere giriş yapmak veya müstehcen film izlemek yasaktır. Bütün hukukî düzenleme bu kadardır. Gelinen noktada internet kullanıcılarının müstehcen sitelere girmeye ihtiyaçları da kalmamıştır.

²⁰ 'Gold' üyelik statüsü, üyelerine ücret karşılığı hizmet veren arkadaşlık sitelerindeki bir uygulamadır. Bu uygulamaya göre, üyeler (genelde üyelerin % 50'sine yakını kadınlar ve bu oranın önemli bir bölümünü de evli kadınlar oluşturur) 'gold' üyelik statüsüne kavuştuklarında, birbirlerine sınırsız sayıda mesaj gönderebilir, başka binlerce üyenin cep telefon numaralarına rahatça ulaşabilir, dahası onları arayabilirler, sms gönderebilirler. Bu şekilde hizmet veren Türkiye'deki arkadaşlık sitelerinden en yaygın olarak kullanılan üç siteden sadece birinin, kendi istatistikî verilerine göre, 3 milyon üyesi bulunmaktadır.

²¹ Her yaştan (11, 12, 13, 14, 15, 16 veya 20, 21, 22 ya da 30, 35, 38, 40, 42, 48 gibi bütün yaş gruplarından),

ulaşabilme imkânına bir şekilde sahip, sanal dünyanın nimetlerinden haberdar neredeyse Türkiye’deki bütün bayanların, evlilik veya bekârlık gibi ya da muhatabın kim olduğu gibi pek çok ahlâk ve güvenlikle ilgili koşul hiçe sayılarak, kendilerini internet heyecanına bırakmalarında bir an bile duraksamadıkları olmuştur. İnternette sayıları milyonları bulan kızlar ve kadınlar her şeyi yapıyorlar. Çocuk yaştaki kızlar, anne ve babalarının ruhları bile duymadan yetişkin erkeklerle diyaloga geçiyor, telefonlarını vererek randevulaşıyor ve gerçek hayatta buluşuyorlar. Yetişkin erkeklerle bu kızlar arasındaki ilişki türü ve biçimi belli değildir. Bu ilişki biçimi cinsel ve ahlâkî hiçbir tanım ve sınır tanımamaktadır. Sanal ortamın en çabuk yuttuğu ve özellikle cinselliklerini kullandığı kesim bu çocuk yaştaki kızlar olmaktadır. Yetişkin ve ileri yaşlardaki bekâr ve evli kadınlardan, özellikle evli olanların, internetteki sınır tanımazlığı, ve ‘sanal’ı, ‘sanal’ın tanımsızlığı ve sınırsızlığıyla birlikte ‘gerçeklik’e, gerçek hayata taşınmaları, internetin ahlâkî varlığa vurduğu önemli bir darbe niteliğindedir. Gözlemlenebildiği kadarıyla, cep telefonlarından rasgele numaraların çevrilmesi ve bu yolla tanışma ve sözde özgürlüğü yaşamayla birlikte internet özellikle kadınlar açısından cinsel ve ahlâkî özgürlük için kışkırtıcı ve ayartıcı bir imkân olmaktadır. Sanal dünyaya iyi veya kötü hangi niyetle olursa olsun chat yapmak için giren kadınların chat yapmaya alışmamaları ve chat’ten haz duymamaları imkânsız görünmektedir. Bazıları bu işi abartarak gece geç saatlere ve sabah saatlerine kadar chat yapmaya devam ediyorlar. Sonra chat alışkanlığı edinmiş bir kadının kişisel, ailevi ve toplumsal rol ve ahlâkın neresinde durduğunu düşünmek gerekiyor.

Modern toplumda yeniden kurulan toplumsallıklar gereği, gerçek hayatta duygusal özgürlük adına flörtün meşruiyet kazanmasından sonra anne babalar da, psikolog, sosyolog ve pedagogların tavsiyelerine uyarak, okumakta olan çocuklarının, ilk duygusal deneyimlerini sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri için, karşı cinsten arkadaşlarıyla yaşadıkları, ‘çıkma’ diye tabir edilen, aşk ilişkilerine hoşgörülü yaklaşmaya başladıkları bilinen bir şeydir. Elbette burada da hoşgörüyü yaklaşma ifadesi, kızların duygusal dünyalarıyla ilgili bir durumdur. Dolayısıyla duygusal özgürlüğün kazanılması da, eğer böyle bir özgürlük varsa, kızlar, geleceğin kadınları

→ →

bekâr veya evli, düzenli bir eğitim görmüş veya görmemiş, çok zengin veya fakir, çalışan veya evinde oturan, toplumun çeşitli kesimlerinden sayısı yüzü aşkın bayanla düzenli bir sanal diyaloga girilmiş, en az yarısıyla düzenli telefon görüşmeleri yapılmıştır; 2’si evli ve çocuk annesi (biri 35 yaşında ve İşletme bölümü mezunu, diğeri 38 yaşında ve Anadolu Üniversitesi’ne devam ediyor; ikisi de çalışıyor), 5’i bekâr ve üniversite öğrencisi (biri 19, ikisi 20, biri 22 ve biri de 23 yaşındaydı), 3’ü bekâr, lise mezunu ve çalışan (biri 18 yaşında, biri 19 yaşında ve diğeri 21 yaşında), biri bekâr, lise mezunu ve çalışmayan (23 yaşında), biri bekâr, lise mezunu ve üniversiteye hazırlanan (19 yaşında, bu, kendisiyle mülâkat yapmak üzere diyaloga geçildiğinden haberdar olduğu için yanında 2 erkekle beraber gelmişti bizimle görüşmeye) ve 9’u da halen lise öğrencisi olan (biri 14 yaşında ve lise 1 öğrencisi, biri 15 yaşında ve lise 1 öğrencisi, biri 16 yaşında ve süper lise 2. sınıf öğrencisi, biri 16 yaşında ve lise 2. sınıf öğrencisi, biri 17 yaşında ve süper lise 2. sınıf öğrencisi, ikisi 17 yaşında ve lise son sınıf öğrencisi, biri 18 yaşında ve lise son sınıf öğrencisi ve biri de 18 yaşında lise son sınıf öğrencisi, bu sonuncusu bu yıl üniversitede okuyor) toplam 21 kişiyle yüz yüze saatlerce, çoğuyla birçok defa tekrarlanmak üzere, mülâkatlar yapılmıştır. Bu mülâkatlarda konuşulan konular arasında muhatapların cinsel eğilimleri, cinsel haz seçenekleri ve başka her yönüyle cinsellik de vardı. Mülâkat yapılan kişilerden bazılarının gerçek hayatta ilk görüştükları kişi biz, bazılarının da ne ilki ne de sonuncusuyduk. Gerçek hayatta görüşülen kişileri baz alarak söylemek gerekirse, bu 21 kişiden yalnızca bir tanesi başka hiçbir amacı olmaksızın, sadece eğitsel ve kültürel amaçla giriyordu internete. Geriye kalanların çoğunluğu niyeti kötü olmamakla birlikte, iki tanesinin (biri lise son sınıf öğrencisi) niyeti cinsel tatmine yönelik olup, insanlarla salt cinsel haz amacıyla buluşuyorlardı.

üzerinden gerçekleştirilmiş olmaktadır. 1990'lı yılların ortalarında (1995-1998) yaşlılarının ve sınıf arkadaşlarının yanı sıra kendilerinden bir veya birkaç yaş büyük, üst sınıflardan erkeklerle de rahatlıkla çıkabilen kız öğrenciler 2000'li yıllardan itibaren tanımsız ve anlamsız (bu iki kavram postmodernliğe ne kadar da çok uyuyor) duygusal özgürlükler yaşamaya başladılar. Modern dünyanın bile yadsıyacağı türden, dengesiz duygusal ilişkiler çıktı ortaya. Meselâ artık ilköğretim kurumlarının son sınıflarındaki 13-14 yaşlarındaki kız öğrenciler, yaşlılarının çocukluğunu bahane ederek, ortaöğretim kurumlarındaki erkek öğrencileri de atlayarak, askerlik görevini yapmakta olan genç yetişkin erkeklerle duygusal bir ilişkiye girebiliyorlar.²² Dahası ortaöğretim kurumlarındaki kız öğrenciler bir tarafa, ilköğretim kurumlarında okumakta olan kızlar da dövme yaptırmak için yetişkin erkek arkadaşlarıyla birlikte dövmeçilere gidebiliyorlar. Gözlemi yapılan ilköğretim kurumunda çocukları bulunan veliler çok bilinçli olmalarına ve bazıları okul çıkışında çocuklarını okuldan almak için okula gelmelerine rağmen, okul dışında birçok genç yetişkin erkek sevgilinin çocuk yaştaki kız arkadaşını beklediği ve okulu başka yerlere bağlayan sokaklara kol kola daldıkları, oldukça uygunsuz muhabbetler yaptıkları gözlenmiştir. Ortaöğretim kurumlarındaki kız öğrenciler ise çok serbest bir arkadaşlık imkânına sahipler. Okul çıkışlarında bazen 21-25'li yaş gruplarından, bazen daha büyük yaşlarda, erkek sevgililer, cep telefonu yoluyla rahatlıkla iletişim kurabildikleri kız öğrencileri bekliyorlar ve sonra birlikte sözde özgürlüğü keşfe çıkıyorlar. Bir gün, İstanbul'un saygın liselerinden bir tanesinin yakınlarında, ayrıldığı eski [okul dışından, ileri yaşlardan] erkek arkadaşının takiplerinden ve sarkıntılıklarından kurtulmak amacıyla okul dışında öğretmenleriyle birlikte yürüyen bir kız öğrencinin paylaşamamasıyla ilgili olarak öğretmenle eski sevgilinin birbirlerine yumruk gösterdiklerine tanık olunmuştur. Uyuşturucu konusunda hiçbir araştırma ve ciddi bir gözlemimiz olmamasına rağmen, uyuşturucunun da bu yollarla liselere girdiği söylenebilir.

Netice itibarıyla, Türkiye'de cinsellik ve toplumsal ahlâk hakkında bir şeyler söylerken dikkatli olmak gerekiyor. Türkiye modernleşmesini pozitivist bir bilim anlayışıyla gözlemleyen ve yorumlayan bilim adamları için, eşlerin birbirlerini aldatmalarındaki yaygınlık bile Türkiye'nin modernleşmekte olduğunun bir kanıtı, hatta modernleşmenin 'sancıları' olarak görülebilir.²³ Fakat başka bir bakış açısıyla cinsellik ve toplumsal ahlâkın mevcut durumu, Türkiye kültürüne ait temel kavramlar olan, 'kadın', 'erkek', 'aile', 'cinsellik' ve 'toplumsal ahlâk' kavramlarının bir anlam değişimine uğramış oldukları şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla biraz abartılı bir çıkarsamayla, Türkiye'nin kendi imkânları ölçüsünde şimdiden Batılılaştığı, cinsellik ve toplumsal ahlâk çerçevesinde, en azından bazı yerlerde, özellikle büyük şehirlerde, şimdiden Batı Medeniyeti'ne katıldığı söylenebilir. Belki de Avrupa Birliği sürecini de bu zeminde değerlendirmek gerekiyor. Geline nokta itibarıyla Türkiye'de 'cinsellik' ve 'ahlâk' için ontolojik bir belirlenimde bulunmak zordur. Türkiye artık özgür bir ülke görünümündedir.

²² Çocuk yaşlardaki kız çocuklarıyla yetişkin erkeklerin evlenmelerine onay veren Doğu coğrafyasına ait kültürlerle gösterilen tepkilerle karşılaştırıldığında bu 'modern durum' ne kadar da manidar duruyor.

²³ Böyle bir örnek için bkz. Hatice Yaşar, 'Aldatmaya Neden Çok', *Radikal*, 27.09.2004

TÜRKİYE’DEKİ MUHAFAZAKÂR MÜSLÜMANLAR VE CİNSELLİK

Türkiye’deki muhafazakâr Müslümanları ‘cinsellik’ ve ‘ahlâk’ bağlamında incelemeye alırken, Türkiye’nin bu toplumsal kesiminin içinde varolduğu ve yaşadığı, yukarıda resmedilmeye çalışılan, koşulların göz ardı edilmemesi gerekiyor. Dostoyevski’nin klâsikleşmiş meşhur romanı, *Suç ve Ceza*’nın²⁴ kahramanı Raskolnikov’un işlediği cinayet suçu, kendi koşullarında çok anlamlıdır. Bu romanda işlenen tema, varlık ve yaşam koşullarının insan yaşamını çok etkilediği, hatta abartılı bir ifadeyle, doğrudan doğruya belirlediğidir.²⁵ Türkiye’deki muhafazakâr Müslümanları da kendi varlık ve yaşam koşullarında anlamaya çalışmak gerekir.

Türkiye’deki İslâmî kesimin mevcut ‘cinsellik’ ve ‘ahlâk’la ilgili durumunu kavrayabilmek için, cinsel ve ahlâkî modernleşmenin (ilerlemenin) kendisi dolayımında gerçekleştirildiği kadınların durumunu kavramak gerekir.²⁶ Birinci kavrayışın ikincisine ne kadar bağlı olduğu, bütün bir modernleşme deneyimi göz önüne alınarak daha iyi anlaşılabilir. Bu durumda Müslüman kadınların ‘özgürleşme’ deneyimleri ve dereceleri bize mevcut durumu anlama fırsatı verecektir. Bunun farkında olan Nilüfer Göle de doğrudan doğruya buraya yönelerek, Türkiye Cumhuriyet rejiminin lâiklik ilkesiyle, bu ilkenin tam karşısındaki, İslâmî bir tür kamusallaşma arasında bir bağlantı noktası yakalamıştır. Nilüfer Göle’ye göre başörtüsünün varlığı kamusallaşan Müslüman kadının özgürleşmesini, dolayısıyla modernleşmesini engeller.²⁷ Türkiye’deki modern Müslüman kadınların ‘cinsellik’ ve ‘toplumsal ahlâk’la ilgili mevcut ‘durum’ları çok önemlidir. Bu ‘durum’, yukarıda tasvir edilmiş bulunan Türkiye koşullarıyla birlikte, siyasî gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan [ve siyasî bir denklemde amacı, muhtemelen kitleleri manipüle etmek olan], muhafazakâr Müslüman kadınlar üzerine yapılmış sosyalsel nitelikli alan araştırmaları ve bu bağlamda ortaya çıkan metinlerle de ilişkilidir. Zaten sosyal bilimlerin amacı da geleceğin toplumunu oluşturma yolunda faydalı olmaktır. Söz konusu alan araştırmaları ve metinler de böyle bir amaca hizmet etmektedirler. Nilüfer Göle’nin *Modern Mahrem*²⁸ adlı incelemesi ve bir mutfak çalışması olarak başında bulunduğu *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*,²⁹ Aynur İlyasoğlu’nun *Örtülü Kimlik*’i³⁰ ve Pınar İlkkaracan’ın derlediği ve burada temel eleştiri konusu yapacağımız *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*³¹ adlı derleme gibi

²⁴ Dostoyevski, *Suç ve Ceza*; Çeviren: Ergin Altay, İletişim Yayınları, VIII. Baskı, İstanbul 2004.

²⁵ Belki burada Karl Marks’tan alıntılanacak bir söz olayı daha iyi tasvir edebilir: “İnsanların varoluşlarını belirleyen bilinçleri değildir; tam tersine insanların bilinçlerini belirleyen toplumsal varoluşlarıdır.” Bkz. Alan Chalmers, *Bilim Dedikleri*, Çeviren: Hüsamettin Arslan, Vadi Yayınları, III. Basım, Ankara 1997, s. 234.

²⁶ Edebiyatçı-yazar Yıldız Ramazanoğlu’na göre, Türkiye’de 1980’lerde yaşanan kültürel dönüşüme bağlı olarak muhafazakâr Müslüman (başörtülü) kadın kimliğinde de bir değişiklik meydana gelmiştir. Fatma K. Barbarosoğlu’nun 1996 yılında İmam Hatipli genç kızlar üzerine yaptığı alan araştırmasının sonuçları da bu tezi doğrular niteliktedir. Bkz. Fadime Özkan, *Yemenimde Hâre Var*, s. 68.

²⁷ Nilüfer Göle, ‘Modernist Kamusal Alan ve İslami Ahlâk’, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri* içinde, II. Basım, İstanbul 2000, s. 19-40; özellikle s. 21.

²⁸ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul 1991.

²⁹ Nilüfer Göle, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. Bu metin, Göle’nin master öğrencileriyle yaptığı bir mutfak çalışmasının ürünleri olan tezlerin birer özetlerinin derlenmesiyle meydana getirilmiştir.

³⁰ Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik*, Metis Yayınları, III. Basım, İstanbul 2000. Bu kitap okura çok fazla bir şey söylemez.

³¹ Pınar İlkkaracan, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*; Çeviren: Ebru Salman, İletişim Yayınları, II.

metinler, sadece toplumsal bir olguyu tasvir etmekle yetinmezler, aynı zamanda bu toplumsal olgunun [tarihin istikametinde] takip etmesi gereken yönü işaret eden ipuçlarını içerirler.³² Öte yandan bu metinler genelde aynı güçlü savı sıklıkla işleyerek (bütün Batı dışı toplumların modernleşmeye mecbur oldukları savı), genelde aynı oryantalist sosyabilim kuramlarından yola çıkan aynı kaynaklara dayanırlar. Meselâ, örnek olarak buraya alınmış metinlerin hemen hepsinde, araştırmalarında ve eserlerinde temel kaygısı, hümanizm ve feminizmin esas olacağı çoğulcu bir Müslüman sivil toplumun yaratılmasına katkıda bulunmak olan Faslı sosyoloji profesörü Fatıma Mernissi³³ referans kaynağı olarak kullanılmaktadır. Oysa bu tür metinler, Batı'yla eşit olmayan koşullarda yarıştırdıkları Doğu kültürlerini, özellikle İslâm kültürünü, daha yolun başında tarihsel bir çöplüğe atarak düşünmeye başlamayı önerirler. Dolayısıyla modern Müslüman kadınların içinde buldukları 'durum', çok yönlü bir etkileşimin ürünüdür.

Geleneksel İslâm kültürüne göre yetiştirilmiş kız çocukları ve yetişkin kadınlar, Türkiye'nin modern koşullarında, kendilerini büyük bir kararsızlığın içerisinde bulmaktadırlar. Çünkü çok yönlü bir etkileşimin içerisinde, okuyarak, çalışarak ve gezerek toplumsallaşmak zorundadırlar ve bu toplumsallaşma onları bir anda büyük ikilemlerle baş başa bırakır. Bir ortaöğretim veya yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretim ortamında, genç kız, her şeyden önce başındaki örtü nedeniyle arkadaşlarının çoğunluğu tarafından ötekileştirildiğini fark eder. Kimi zaman muhafazakâr davranışları nedeniyle dışlanan kız öğrenci, genelde arkadaşlarının özendirici duygusal ve cinsel yaşantılarına tanık olur. Kitle iletişim araçları ve özgürlükçü modern metinlerin yaptığı etkiyi de buna eklemek gerekir. Öte yandan Fatıma Mernissi'nin Fas için tasvir ettiği bir durum³⁴ Türkiye için de bir ölçüde geçerlidir. Özellikle yükseköğretim dönemindeki genç kızlar, evlerinden uzakta, hem babanın hem de toplumsal kontrolün uzağında, özgür bir ortamda bulurlar kendilerini. Tam da böyle bir ortamda erkek sevgili adaylarının yoğun saldırısı ve internet gibi çeşitli imkânlarla yüz yüzedirler. İnternet vasıtasıyla iletişim kurulan, sanal ortamda ve telefonla diyaloga geçilen genç kızlardan bazıları başörtülü olmakla birlikte geleneksel İslâmî kültürle

→ →

Baskı, İstanbul 2004. Bu derlemede toplam 13 makale bir araya getirilmiştir. Kitabın önsözünde derleyicinin şu notları dikkat çekicidir: "Kitap, yayımlandığından beri geçen kısa sürede, Filipinler'den ABD'ye uzanan geniş bir coğrafyada, kadın hareketleri, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve öğrenciler tarafından kullanılan bir kaynak kitap niteliğini kazandı." Bkz. s. 8.

³² Söz konusu manipülasyona çoğu defa medya da kanışır Türkiye'de. Güzel bir örnek olarak burada İslâmî bir gazete olarak bilinen Yeni Şafak'ta çalışan Fadime Özkan'ın çok yakın zamanlarda yapmış olduğu *Yemeninde Hâre Var* adlı röportaj-kitap çalışmasını Hürriyet gazetesinden Sermin Sarıbaş'ın Hürriyet Pazar'da yazarla yaptığı bir röportajla manşete taşımasından söz edilebilir. Hürriyet gazetesinin genel manşeti: "17 yıl sonra başını açtı" şeklinde. Hürriyet Pazar'ın manşeti çok anlamlı: "Başını açan gazeteciden başörtüsü kitabı". Röportaj sayfasında ise: "Saçımı açmadan tam dört yıl düşündüm, pişman değilim". Bütün bunlar toplumun çeşitli kesimlerinden seçilen 43 açık ve başörtülü kadınla başörtüsünün dünü ve bugünü konusunda yapılmış röportajların yayınlandığı bir kitabın ve yazarının tanıtımını gibi sunuluyor. Ne var ki verilen mesaj çok açık: Siz de başınızı açın! Bkz. 'Hürriyet Pazar', *Hürriyet* ile birlikte, 27.02.2005

³³ Pınar İlkaracan, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*; s. 279.

³⁴ Fatıma Mernissi, 'Bekâret ve Ataerki', *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* içinde, s. 111-112. Burada Mernissi, 'ergen yaşlardaki kızların peşinden koşulması'nı anlatır. Şu cümleler bugün kimseye ilginç gelmemektedir: "Diğer bir örnek, kız okullarının önünde sıralanmış büyük arabalarında (çoğunlukla şirket arabaları, sık olarak unutulmuş bir ayrıntı) oturup bekleyen kırklı ve ellili yaşlarındaki şirket yöneticileridir..." s. 112.

yetiştirilmiş kızlardı. Bir kısmı lise öğrencisi, bir kısmı üniversite öğrencisi olan bu kızlardan beş tanesiyle gerçek hayatta da mülâkatta bulunuldu. Ayrıca belirtmek gerekir ki, gerçek hayatta mülâkatta bulunma imkânını elde edilen başı açık kızlardan dört tanesi de, aynı şekilde geleneksel İslâmî bir ailede yetiştiklerini, evde beş vakit namazlarını kıldıklarını; ama dışarıda açık gezdiklerini belirtmişlerdir. Sanal ve telefon diyaloglarında, gerçek hayattaki mülâkatlarda dikkati çeken nokta, bu kızların İslâmî bir bilinçlenmeyle yetiştirilmiş oldukları, dinî ibadetlerini imkân ölçüsünde yerine getirmeye, İslâmî ahlâkın gereklerine olabildiğince uygun davranmaya gayret ettikleri halde duygusal ihtiyaçların tatmini, hatta bazen bir partner vasıtasıyla cinsel doyum maksadıyla bütün imkânları kullanmaktan kendilerini alamadıklarıydı. Lise son sınıfta okuyan bir tanesi (başörtülü), ilk duygusal deneyimlerini önceki yıllarda, cep telefonundan rasgele çevirdiği numaralara çıkan erkeklerle sohbet ederek edindiğini ifade etti. Gerçek hayatta mülâkat yapılan onuncu bir kız (lise son sınıf öğrencisi, 17 yaşında), geleneksel İslâmî ölçülerde yetiştirildiğini, zaman zaman başını da örttüğünü; fakat mahalleden, okul çevresinden, cep telefonu ve internet yoluyla oldukça ileri yaşlardan sevgili edinmekten kendini alamadığını, erkek sevgilileriyle yaşadıklarının basit bir çıkma ilişkisini çok aştığını belirtiyordu. Mülâkat yapılan bu genç kızların bizleri götürdükleri kafelerdeki manzara ileri derecede ilginçti: Okulda olmaları gereken bir vakitte 15–16 yaşlarındaki başörtülü kızlar beraberlerindeki genç veya yetişkin erkeklerle sigara ve çay içiyor, ilginç konularda konuşuyorlardı. Gözlem yapılan okullarda, diğer kızların yapmakta olduğu benzer şeyleri sayıları zaten az olan başörtülü kızların da çekinmeden yapabildikleri tespit edilmiştir. Bunun dışında Türkiye’de herkes, belediye otobüslerinde, yol kenarları ve parklarda yaşananlara her gün tanık oluyor. Mülâkatta bulunulandan özellikle bir yükseköğrenim kurumunun birinci sınıfında okumakta olan dindar bir kıza (kendisi gibi başörtülü bir sınıf arkadaşıyla birlikte gelmişti buluşmaya) oldukça gergin bir üslûpla ‘bunu’ nasıl yapabildiği, internetten bir erkek sevgiliyi aramaya nasıl cesaret edebildiği sorulduğunda cevap olarak muhatabın yukarıda sayılan bütün koşulları sıraladığı görülmüştür. İleri yaşlardaki çalışan, bekâr dindar kadınların flört etmeyi normal karşıladıkları artık iyice bilinen bir gerçek. Dış görünüm dışında bu kadınlarla, başka bir kültürel terbiye içinde yetişmiş başka kadınları ayırt etmek çoğu zaman zordur. İnternetteki arkadaş arama ve evlilik sitelerinde bunlara çok sık rastlanabiliyor.³⁵ Fakat chat yaparak onlarca erkekle arkadaşlık kuran ve evli olmalarına rağmen bu arkadaşlık ilişkisini zamanla daha ileri boyutlara taşıırken hiçbir ahlâkî kaygı taşımayan dindar kadınları anlamak kolay olmadığı gibi, doğrusu değer dünyalarındaki alt-üst oluşları - aile anlayışı, namus, iffet, sadakat vs.- tahmin etmek pek güç değildir.

Hayreddin Karaman’ın geçen yılki bir fikhî yazısında, yaşanmış böyle bir örnekle karşılaşıyoruz. Söz konusu yazı, bilindiği gibi, okurlardan gelen dinî sorulara verilen cevaplardan oluşan yazarın haftalık yazılarından bir tanesidir. Yazıya göre, 2 çocuk babası, Müslüman, yetişkin ve evli bir erkek, evdeki bilgisayardan girdiği internet yoluyla kendine genç âşıklar bulan başörtülü ve dindar eşinin bu durumundan yakınıyor ve ne yapacağını soruyordu.³⁶ Sorun tersinden ele alınacak olursa dindar

³⁵ İslâmî bazı evlilik sitelerindeki duyuruları ve buradaki üyelikleri kesinlikle farklı değerlendirmek gerekmektedir. Bu sitelerdeki diyaloglarda üyelerin iyi niyetlerle bu tür sitelere üye oldukları görülmüş olup, uzun vadede ne tür sonuçlara ulaşacaklarını şimdiden kestirmek mümkün gözükmemektedir.

³⁶ Hayreddin Karaman, *Gerçek Hayat*; <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00099.htm> (22.03.2005)

erkeklerin de benzer sapma davranışlarına yöneldikleri söylenebilir. Burada da, abartılı bir çıkarsamayla, genelde olduğu üzere, hızlı sosyal değişme şartlarının yarattığı ortamlar ve sağlıksız koşullarda toplumsallaşmış genç kız ve kadınlar için neredeyse bütünü için aynı risklerin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü değişim süreçlerinin bir sonucu olarak, yeni durum ve şartlar karşısında geleneksel değerlerle örülü kişilik ve kimlik arasında gerilim başlar. İnsan kişiliği çözülmeye başladığı zaman da, yaşanan hayat ile benimsenmiş değerler arasında bir uyumsuzluk var demektir. Bu uyumsuzluk bazı durumlarda birtakım insanların hayatlarında bireysel vakıa sapmalar olarak ortaya çıkar: Kadınların akıl zayıflığı veya ailevi felâket neticesinde fuhuşa sürüklenmesi, yahut servet ve itibar sahibi bir kimsenin servetini kaybetmesi üzerine eski hayatının prensiplerine tamamen aykırı bir manevî sefalet içine düşmesi gibi.³⁷

Bu durumlar sosyoloji tarihinde, başta Durkheim olmak üzere, Robert K. Merton tarafından, değişim süreçlerinin ortaya çıkardığı sorunlar olarak 'anomi' ve 'sapma kuramı' çerçevesinde ele alınmıştır. Ve modernleşen bütün toplumlar için de ortak bir deneyimdir. Örneğin anomiyi, Durkheim tarafından bir sapma şekli olarak 'intihar'ı açıklamak için Fransa toplumu için kullanılmıştır. Durkheim'in genel anomiyi tanımının, toplumda 'düzenleme eksikliği' veya 'normsuzluk' olarak yapıldığını hatırlayacak olursak, Merton'un tanımı bundan biraz farklıdır. O'na göre anomiyi, 'kültürel amaçlar' ile bunlara ulaşmanın 'meşru yolları' arasındaki kopukluktur. Merton ise çözümlenmelerini de ABD için yapmıştır.³⁸

Fatıma Mernissi, bir incelemesinde, Müslüman erkeklerin kendilerine ve kız kardeşlerine karşı dürüst olmaları gerektiğini ve kadınlardan bekledikleri namus olgusuna karşı erkeklerin de namuslu davranmaları gerektiğini belirtir.³⁹ Türkiye'deki mevcut duruma bakıldığında, Müslüman dindar erkeklerin, dindar kızlara ve kadınlara oranla, daha muhafazakâr bir konumda buldukları, çoğu defa duygusal anlamda daha az deneyimli veya deneyimsiz olmaları dolayısıyla, ironik olarak, yerildikleri görülür. Özellikle dinî eğitim veren ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında bu durum çok belirgindir. Bu bağlamda mülâkat yapılan söz konusu eğitim-öğretim kurumlarında okuyan kız öğrencilerin bu durumu bir neden olarak kullandıkları gözlemlenmiştir. Özellikle yükseköğretim düzeyinde mülâkatta bulunulan başörtülü kızlar (üçü başörtülü fakülte öğrencisi, ikisi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenci) dindar erkeklerin yabancı veya çevrelerinde bulunan genç kızlarla iletişim kurabilme konusunda çok yetersiz kaldıklarını söyleyerek muhabbet repertuarlarının diğer erkekler gibi doyurucu olmamasından dert yanmakta, hatta konuşmayı bile bilmediklerini söylemektedir. Henüz yaygın bir şey olmasa da bu durum, bir gerçeği çok iyi gösteriyor: Çokça kullanılan hoyrat 'namus cinayetleri' imgesi⁴⁰ bir tarafa bırakılıp 1990'lı yıllardan beri büyük şehirlerde yaygın olarak başvurulan bir çare olarak

³⁷ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987, ss. 66-67.

³⁸ Ruth A. Wallace-Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (çev: L. Elburuz-M. Rami Ayas), Punto Yayıncılık, İzmir 2004, ss. 66-67.

³⁹ Fatıma Mernissi, 'Bekâret ve Ataerki', *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* içinde, s. 102.

⁴⁰ Pınar İlkaracan, 'Türkiye'nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelenmesi', *a.g.e.* içinde, s. 146; Lama Abu-Odeh, 'Arap Toplumlarında Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyetin İnşası', *a.g.e.* içinde, s. 243-264; Nadera Shalhoub-Kevorkian, 'Tecavüzün Kültürel Bir Tanımına Doğru: Filistin Toplumunda Tecavüz Mağdurlarıyla Çalışırken Karşılaşılan İnkilemler', *a.g.e.* içinde, s. 225.

‘bekâreti yeniden kazanma’ olgusu⁴¹ göz önünde bulundurulduğunda kadınlar Türkiye toplumunda erkeklerden daha özgürdürler. Türkiye’deki Müslüman dindar erkeklerin cinselliğini de bu zeminde okumak gerekiyor. Namuslu bir hayat yaşayarak, karşı cinsten beklediği gibi, evliliğe dek bütün duygusal ve cinsel ilişkilerden kaçınmaya çalışan erkekler, mevcut durum karşısında kendilerini sorgulamadan edemiyorlar. Toplumsal baskı bakımından daha serbest olmalarına rağmen, daha kısıtlı imkânlar dolayısıyla hareket alanları sınırlanmaktadır. Flört ilişkilerine bazı dindar erkeklerde rastlanmakla birlikte erkekler, çoğunlukla, daha sağlıklı ve dengeli bir duygusal yaşantıya sahipler. Dolayısıyla dünya ile âhîret arasında kalan bireylerin içine düştükleri kararsızlığın derecesi cinsiyete göre farklılık arz ediyor.

Kadınların Türkiye koşullarındaki mevcut özgürlüklerinin ontolojik zeminsizliği, çocuk yaştaki genç kızların yaygınlıkla edindikleri yetişkin erkek sevgilileriyle yaşadıkları duygusal ve cinsel deneyimler nazarı itibara alındığında daha iyi anlaşılır. Çünkü iddiaya göre, Türkiye ve İslâm kültüründe kadının cinselliği, bekâret ve evlilik yoluyla kontrol altına alınmaktadır.⁴² Öte yandan Türkiye’nin doğu ve güneydoğusundaki genç kızların ergenliğe ilk geçiş yıllarında (çoğunlukla 14–17 yaş aralarında) evlendirilmeleri kıyasıya eleştirilir.⁴³ Burada, Türkiye örneğinde, geleneksel İslâm cinselliğinin eksikliği, ‘cinsellik’e ontolojik bir tanım, statü ve sınır getirmiş olmasıdır. Modern zamanlardaki bu ilginç durum, kadın cinselliğiyle ilgilenen araştırmacı ve yazarları anlamsız bir tezada sürükler. Bir taraftan genç yaştaki kızların, kendi seçimlerine dayanmadığı gerekçesiyle, evlendirilmelerine karşı çıkarlar, diğer taraftan modern zamanlarda çocuk yaştaki genç kızların duygusal ve cinsel deneyimlerindeki ‘irade’lerini sorgulamaksızın bu deneyimleri onaylarlar. Onaylamayan feminist araştırmacılar da çareyi, sorumluluğu erkeklere atmakta bulurlar.⁴⁴

Netice itibarıyla, Türkiye’deki muhafazakâr Müslüman kızların ve kadınların içinde buldukları ‘cinsellik’ ve ‘ahlâk’ durumunun, daha önce tasvir edilen, Türkiye’nin modern biçimlerde yetiştirilmiş genç kız ve kadınlarının ‘cinsellik’ ve ‘ahlâk’ durumundan, modernleşme bağlamında, pek de farklı olmadığı görülüyor. Fakat mevcut ‘özgürleşme’nin, yani ahlâkî kayıtsızlığın, toplumsal yaşama kazandırdığı herhangi bir şey yok. Daha sorunsuz ve sağlıklı yetişmeleri, daha kararlı ve mutlu bir yaşam sürmeleri beklenen kadınların kendilerini daha karmaşık ve sorunlu bir durumda buldukları görülüyor. Bu durum, hem Müslüman muhafazakâr (genç kızlar ve) kadınlar, hem de yerel anlamda görece iyice modernleşmiş (genç kızlar ve) kadınlar için geçerli bir durum olmaktadır. Bu noktada, eldeki araştırma ve metinlerin,

⁴¹ Dilek Cündioğlu, ‘Modern Türk Tıbbında Bekâret Testleri ve Suni Bekâret’, *a.g.e.* içinde, s. 115-132. Bu makalede verilen bilgilere göre, 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’nin büyük şehirlerinde, evlilik öncesi cinsel deneyim yaşayarak bekâretlerini yitirmiş kadınlar, aslında hukukî olarak illegal bir operasyon olsa da, kolay bir ameliyatla kızlık zarları dikilerek bekâretlerini yeniden kazanmaktadırlar. Yazar, bu aldatmacadan da eril toplumsal cinsiyetlendirmeyi ve geleneksel İslâm ahlâkındaki, dolayısıyla geleneksel Türkiye kültüründeki, ‘bekâret’ algısını sorumlu tutuyor.

⁴² Pınar İlkaracan, ‘Giriş: Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik’, *a.g.e.* içinde, s. 26. Yazar bu incelemesinde İslâm ahlâkının zinâ yaşağını da dolayimli bir üslûpla eleştirerek zinâ eden evli kadına uygulanan recm cezasının Kur’ân’da bulunmamasının başka kültürlerden alınmış olduğu anlamına geldiğini, ‘gerçek’ İslâm’ın böyle olmadığını belirtiyor. s. 16.

⁴³ Pınar İlkaracan, ‘Türkiye’nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelenmesi’, *a.g.e.* içinde, s. 141-142.

⁴⁴ Fatıma Mernissi, ‘Bekâret ve Ataerki’, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* içinde, s. 111-112.

akademisyen ve entelektüellerin kitle iletişim araçlarında yer alan sözde 'özgürleşme'yi teşvik eden, kışkırtıcı ve ayartıcı iddialarını, anlatımlarını sorgulamak gerekiyor.

Geleneksel İslâm ahlâkının ve geleneksel İslâmî kadın imgesinin modern dünyadaki çatışkı ve problemlerin kaynağı olarak görüldüğü ve bu zeminde İslâmî dogmaların kesinlikle tarihsel çöplüğe atılması gerektiğini (daha iyi ve huzurlu bir dünya için 'gelenek'in mutlak anlamda reddinin gerekliliğini) iddia eden araştırma, metin ve beyanatların gelinen noktadaki olumlu katkıları masaya yatırarak, geleneksel İslâm ahlâkı ve kadın imgesini yeniden düşünmeye başlamak ve belki de geleneksel İslâm ahlâkını ve kadın imgesini ontolojik esasları dışında tarihsel bir durum olarak değerlendirerek ondan istifade yollarını aramak gerekiyor. Sözelimi, Suriyeli İngilizce profesörü ve feminist aktivist Bouthaina Shaaban'ın *Tavârik Toplumunda Aşk ve Yaşam* adlı incelemesinde,⁴⁵ İslâm'ın dışıl bir yorumu olarak dışıl bir cinsiyetlendirmenin egemen olduğu Tavârik toplumunda, ergin yaşlardan itibaren kadınların duygusal ve cinsel bütün deneyimlerinde özgür ve söz sahibi olmaları, flörtün meşru olması ve bekâret diye bir anlayışın bulunmaması gibi birçok özellik sebebiyle Tavârik toplumunu överek, bütün Müslüman toplumlara örnek göstermesini, gelinen nokta baz alındığında, İslâm düşüncesine olumlu katkısı ne olabilir? Burada iki çarpık durum söz konusudur. Birincisi, modernlik ve toplumun içinde bulunduğu durum yeterince anlaşılammıştır. Nitekim Fazlur Rahman da topluma yol göstermeye yönelik bilimsel çalışmalarda böyle bir çarpıklığın bulunuşunu eleştirir.⁴⁶ Düşülen ikinci hata ise, anlamaya yönelik bir çaba içerisine girilmeksizin geleneksel İslâm ahlâkının, mekân algısının (daha özel olarak 'mahremiyet' kavrayışının) ve cinselliğinin daha işin başında mahkûm ediliyor oluşudur. Dolayısıyla geleneksel İslâm anlayışına yönelik önyargıların terk edilmesi, söz konusu kavrayışın bütün boyutlarıyla anlaşılmaya çalışılması ve topluma yol gösterme amaçlı kaleme alınan metinlerde yeniden anlamaya dönük temaların işlenmesi gerekiyor. Bu da her şeyden önce modernliğin baz alınarak, özgürlük zemininde yapılan toplumsal tanımlama ve sınıflamalardan, toplumsal yaşamla ilgili hızlı ve kesin kanaatlerden kaçınmayı gerekli kılıyor.

SONUÇ YERİNE

Batı dışı toplumların, özellikle Müslüman toplumların, sancılı modernleşme deneyimlerinin önemli evrelerinden birisi 'cinsellik' ve 'ahlâk' bağlamında Batılılaşmak, yani 'cinsellik' ve 'ahlâk'ın Batılı değerlerle, ontolojik anlamda, yeniden tanımlanması ve toplumsal olarak, Batılı bir tarzda, yeniden kararlaştırılmasıdır. Bu amaçla her toplumda olduğu gibi Müslüman bir toplum olarak Türkiye'de de 'kadının özgürleştirilmesi', bu tür bir modernleşmenin üzerinde temellendiği ana zemin olmuştur. Türk modernleşmesi, hangi teorik çerçevede, nasıl algılanırsa algılandığı, nasıl işlenirse işlensin izleyebileceği, normal bir seyir izlemiştir. Bu seyrirde, 'Türk kadınının özgürleşmesi' sürecinde yaşananlar ve bu konuda gelinen nokta son derece

⁴⁵ Bouthaina Shaaban, 'Tavârik Toplumunda Aşk ve Yaşam', *a.g.e.* içinde, s. 175-194.

⁴⁶ Fazlur Rahman, *İslam ve Çağdaşlık*; (çev: Alparslan Genç ve M. Hayri Kırbaçoğlu), Ankara Okulu Yayınları, s. 231. Fazlur Rahman'ın konuyla ilgili ifadeleri şöyledir: "... Bir toplumun nereye gidebileceğine karar vermeden önce, şu anda o toplumun nerede olduğunu tam olarak belirlemek en önemli husustur. Toplumun nerede olduğunu bilimsel olarak [(?)] belirlemeden onu düzeltmeye, değiştirmeye çalışmak, tıpkı doktorun muayene etmeden, hastalığının geçmişini öğrenmeden bir hastayı tedaviye çalışmasına benzer..."

önemli ve anlamlıdır. Şu an, kadınların yerel bir ölçüde özgürleşerek, ekonomik ve ahlâkî özgürlüklerini kazanmalarının ardından, geleneksel toplumsal cinsiyetlendirmeyi alaşağı etmeleriyle birlikte Türkiye ‘cinsellik’inin klâsik ontolojik zemini neredeyse kaybolmuştur. Türk kadınlarının toplumsal bir parçası olarak muhafazakâr Müslüman kadınlar da çok yönlü bir etkileşimin içinde kalarak ‘özgürleşme’ sürecinden nasiplerini almışlardır. Bu nasiplenme onları geleneksel değerlerle modern değerler arasında bir zihin karışıklığına, ciddi bir kararsızlığa itmiştir. Bir anlamda bu kararsızlık, dünya ile âhîret arasında, öncelik konusunda pratik bir kararsızlık diye de okunabilir. Müslüman dindar kadınların bu duruma gelmelerinde başka etkenlerin yanında, sürekli kadın haklarını, özgürlükleri ve çağdaşlaşmayı işleyen bilimsel araştırma ve metinlerin de katkıları göz ardı edilmemelidir. Tam anlamıyla bir cinsel özgürlük söz konusu olmasa da, Türkiye’deki İslâmî kadınlar da duygusal ve cinsel tercihlerinde kendi iradelerine göre hareket etme konusunda bütün imkânları en az modern kadınlar kadar kullanmaktadırlar. Fakat bu durum, yaygın beklentinin aksine yaşamı daha kararlı ve mutlu kılma yönünde olumlu bir sonuç vermemiştir. Dolayısıyla mevcut durum karşısında hem kadının özgürleşmesi sürecinin hem de bu konuda yapılmış bilimsel araştırmaların, kaleme alınmış metinlerin gözden geçirilmesi ve sorgulanması ihtiyacı belirlemiştir. Bir başka ihtiyaç da ‘modernleşmenin gerekliliği’ konusundaki savın sorgulanışıdır. Bu sorgulama, ontolojik zemin arayışında genel olarak ‘gelenek’e ve özel olarak geleneksel İslâmî ahlâk ve cinsellik anlayışına bakışı değiştirecek ve kendisinden faydalanılmasına mâni olan önyargıyı ortadan kaldıracaktır. İnsanlar istikrarlı ve mutlu bir yaşam sürmek için yaşarlar, bilim, teknoloji ve soysal bilimler bu amaç için vardır. Dolayısıyla bilimsel araştırma ve incelemelerde, Türkiye’nin ‘kendine has koşulları’ göz önünde bulundurularak, bu gaye muvacehesinde hareket etmek gerekmektedir.

Bugün yaşananlar, değişim sürecinin yarattığı sancılardır. Artık Türk toplumu olarak ne kendimiz olarak kalabiliyoruz, ne de Batılı bir toplum olabiliyoruz. Yeniden kurulmaya çalışılan ve çeşitli meydan okumalara karşı kendini koruyucu tepkiler vermeye çalışan toplum, kendi kıymetlerini ayakta tutacak bir güce sahip olduğu müddetçe bu türlü sapmalar, kitlelerde yahut kişilerde tam bir şahsiyet çöküntüsü halini almayabilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, iletişim teknolojisindeki değişimle birlikte yerinden oynayan cinsiyet rol ve ilişkileri karşısında kadın- erkek yine de yaptığı eylemin ‘doğru’ olmadığını düşünecek kadar bireysel ve toplumsal vicdan sahibidir. Fakat, modernleşme olgusunun doğası gereği toplumda yaşanan değişim, bir başka ifade ile değerler anlamında çözülme ile toplumda değer anarşisi yaşanmaya başlayınca, artık değerlerden sapma halleri değil, bizzat var olan değerler şüphe ve münakaşa konusu olur. Bu bağlamda, örneğin fuhşa atılan kadın ve erkeklerin kurtarılması bir problem teşkil etmez; asıl mesele toplumda cinsî ahlâk ile ilgili norm ve değerlerin ‘doğru’ olup olmadığına dair yaşanan çatışma ve tartışmadır. Nitekim araştırmadaki veriler, toplumun aile ve cinsellik konusunda geldiği çözülme aşamasına işaret etmektedir.

Değişim sürecinde toplumun tehdit olarak algıladığı çözülme durumu artarak devam ediyorsa, bir müddet sonra bu münakaşanın da anlamı kalmaz ve herkes içinde bulunduğu duruma göre kaderini bizzat tayin etmek, yani doğru ve yanlışın, iyi ve kötünün, helâl ve haramın, meşru ve gayr-ı meşru ölçülerini kendi başına bulmak zorunda kalır. Böylece, bireyin değer sisteminde asıl perspektif toplum değil, fakat bireyin kendine ait ve çok defa vasıtasız tatmine yönelmiş olan motiflerdir. Bu yüzden

insanların ancak toplu halde ve uzun zaman yaşamalarından doğan norm ve kıymetlerin yalnızlaşan, toplumdan kopan bireylerde ortaya çıkması beklenemez. Toplum esas itibarıyla, insanların bedenî ihtiyaçlarının tatminine yönelik kaideler ve usuller koyan, üst seviyede yeni ihtiyaçlar yaratan ve bunlar için tatmin vasıtaları sunan bir organizasyondur. Çözülme şartları ve ortamında insanların bu organizasyonla bağlantıları kalmadığı ya da zayıfladığı zaman, bir taraftan tamamen sosyal karakterdeki faaliyetler ortadan kalktığı gibi, bir taraftan da bedenî ihtiyaçların tatminini sevk ve idare edecek 'ilke şuuru' kaybolur. Evlilik-aile kurumu bütün sosyal fonksiyonlarından tecrit edildiği zaman, geriye sadece 'cinsî tatmin' problemi kalır, böylece insanlar aile kurmaktan ziyade serbest cinsî hayat yaşama yolunu tercih eder duruma gelirler. Son tahlilde, sosyal çözülme sunucunda bir toplumun sosyal, kültürel çerçevesi dağılırken, diğer taraftan da yeni toplumsallaşma süreçleri yeni gruplaşmalar ve yeni sosyal düzen arayışları başlayacaktır.